

ANALYSE

Wat vindt en doet Nederland?

Analyse van de coalitieakkoorden 2022

28 juli 2022

Voorwoord: wat vindt Nederland?

Nederland is een democratie en dus hebben Nederlanders het recht om te kiezen. Nationaal, maar ook lokaal. Het is na afloop van verkiezingen belangrijk om te weten wat er gekozen is. Minstens zo cruciaal is het om te weten hoe preferenties van kiezers hun weg wel en niet hebben gevonden in concrete coalitieakkoorden.

Nationaal wordt daar ruim over bericht en wordt er ruim onderzoek naar gedaan. Lokaal valt dat tegen. Niet iedere gemeente heeft media die de politiek op de voet volgen en Nederland bestaat uit 345 gemeenten en kent dus een dito aantal akkoorden. Nationaal is de vraag: wat zien we in de optelsom in ons lokaal bestuur?

Berenschot heeft de missie om het openbaar bestuur te verbeteren en we denken hier een kleine bijdrage te kunnen hebben. Voorafgaand aan de gemeenteraadsverkiezingen 2022 heeft Berenschot in samenwerking met I&O Research onderzoek gedaan naar de kloof tussen de verwachtingen van de kiezers en de systeemwereld van de gemeente. De titel van dit op 4 maart opgeleverde rapport was 'Een onmogelijke opdracht?'. In vervolg hierop heeft Berenschot in juli 2022 kwantitatief onderzoek gedaan naar de inhoud van 269 coalitieakkoorden. De uitkomsten vindt u in deze rapportage, voorzien van beknopte duidingen door onze adviseurs.

En wat vindt Berenschot er eigenlijk van? In ieder geval zien we dat in de kern lokaal de democratie werkt. We wensen u veel inzicht.

Floris Bannink en Roeland Stolk
managing directors Berenschot Openbaar Bestuur

De meest voorkomende woorden

De kernvragen uit dit onderzoek

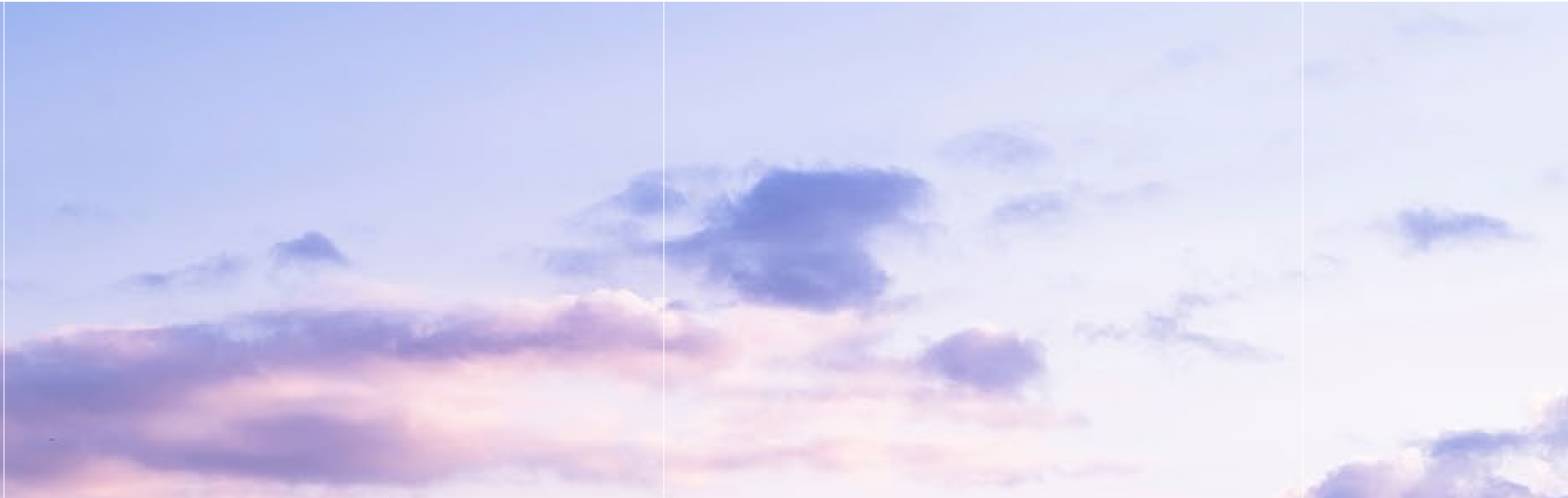
1. Wat zijn de belangrijkste thema's in de coalitieakkoorden van 2022? Wat valt hierbij op in vergelijking met de coalitieakkoorden uit 2018?
2. In hoeverre komen de thema's terug die kiezers belangrijk vonden in het onderzoek naar gemeenteraadsverkiezingen (van Berenschot en I&O Research van maart dit jaar)?

Wat valt op in de coalitieakkoorden?

Zes kernbevindingen

1. In vergelijking met de coalitieakkoorden uit 2018 komen veel van dezelfde thema's terug in de coalitieakkoorden van 2022. Met name werk en zorg worden zowel in 2022 als 2018 vaak genoemd. Woorden die in 2022 opvallend vaker voorkomen zijn *woning, energie(armoede) en gezond*. *Duurzaam, economie en onderwijs* komen juist minder vaak voor.
2. In het overgrote deel van de titels van de nieuwe coalitieakkoorden wordt de nadruk gelegd op thema's als *bouwen en duurzaamheid*. Dit past bij de grotere bijdrage die gemeenten moeten leveren aan het oplossen van landelijke opgaven.
3. Het woord *samen* past bij de ambitie van gemeenten om meer met burgers, maatschappelijke organisaties en bedrijven samen op te trekken én het past bij het besef dat er veel intergemeentelijke en interbestuurlijke samenwerking nodig is.
4. Betaalbaar wonen was bij deze gemeenteraadsverkiezingen het belangrijkste thema voor kiezers. Alhoewel de urgentie voor bouwen wordt gevoeld en benoemd door gemeenten, blijft het hangen in het formuleren van ambities en wordt er beperkt concrete invulling aan gegeven in de coalitieakkoorden.
5. Veel gemeenten willen de aankomende bestuursperiode *actief* aan de slag met het thema circulaire economie. Dit is opvallend, omdat het thema de laatste jaren nog onderbelicht was en gemeenten geen brede taak/rol hebben op dit vlak.
6. In de coalitieakkoorden is weinig aandacht voor een nieuwe bestuurscultuur, integriteit, weerbaarheid en organisatieverandering. Dit is opmerkelijk, omdat het wel een actueel thema in de politiek is (na diverse landelijke, regionale en lokale kwesties).

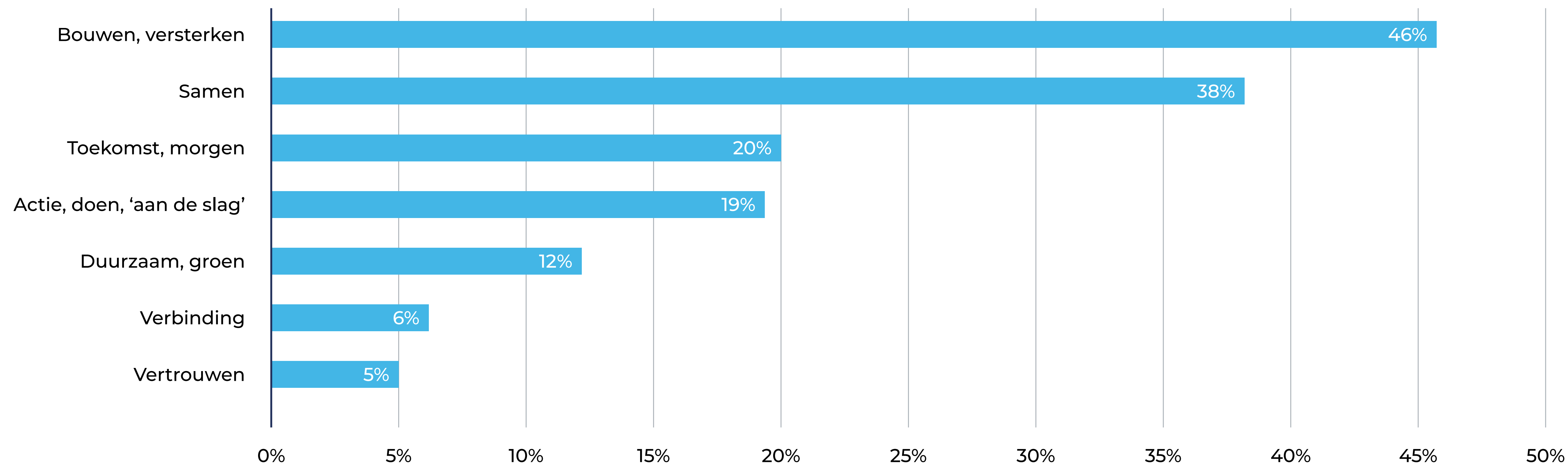
Hierna zullen wij deze kernbevindingen nader toelichten en onderbouwen.

Analyse titels coalitieakkoorden

Titels coalitieakkoorden: veelvoorkomende woorden

n = 208

N.B. in een titel kunnen meerdere woorden voorkomen.

Wat valt op aan de titels van de coalitieakkoorden?

De titel van een document is vaak allesomvattend en beschrijft de inhoud.

Als we kijken naar de titels van de coalitieakkoorden komt een aantal woorden (vaak in combinatie met elkaar) regelmatig terug:

- Bouwen / versterken / investeren
- Samen / vertrouwen / verbinding
- Duurzaam / groen

Wat hier opvalt, is dat gemeenten zich bewust zijn van de inspanning die nodig is om grote landelijke opgaven op te lossen. Gemeenten spelen hier namelijk een steeds grotere rol in.

De meeste titels zijn daardoor wel weinig origineel, op een paar uitzonderingen na, zoals:

- ‘Doen, tenzij!’ (Eersel).
- Lokaal, Ondernemend, Creatief, Hulpvaardig, Energiek, Maatwerk (acroniem van Lochem).

**BOUWEN AAN
VERTROUWEN,
VOOR EEN
SOCIAAL EN
DUURZAAM
TEXEL**

Sámen bouwen aan een duurzaam én vitaal Land van Cuijk

SAMEN VERDER BOUWEN AAN EEN GEZOND VENLO!

SAMEN AAN DE SLAG
voor een vitaal en groen
Alphen-Chaam

Samen blijven bouwen aan een sterk Weststellingwerf!

**Bouwen aan de toekomst,
samen aan de slag!**

Coalitieakkoord 2022-2026

**Vergelijking coalitie-
akkoorden 2022 met het
kiezersonderzoek (van
maart dit jaar) en de
akkoorden uit 2018**

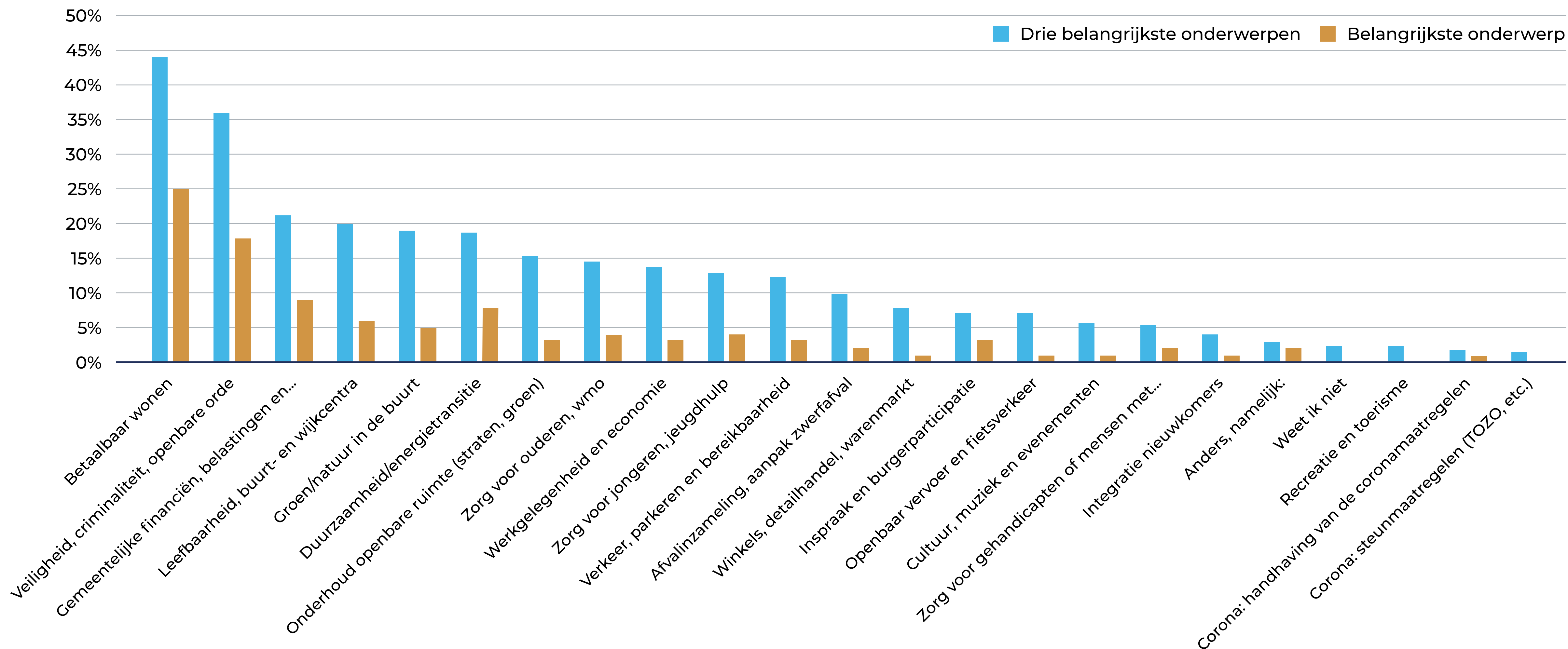
Welke thema's komen veel voor?

Thema	Coalitieakkoorden 2022	Onderzoek verwachtingen kiezers (maart 2022)
Wonen	Veel	Veel
Veiligheid	Minder	Veel
Energie & duurzaamheid	Veel	Belangrijk, maar minder
Financiën / belastingen	Minder	Veel
Leefbaarheid	Minder	Veel
Werkgelegenheid	Veel	Minder

- De thema's wonen, zorg, energie & duurzaamheid, economie & werkgelegenheid komen veel terug in de coalitieakkoorden.
- De thema's veiligheid en financiën scoren hoog in het kiezersonderzoek, maar komen relatief weinig voor in de coalitieakkoorden. Dit heeft mogelijk te maken met het feit dat gemeenten beperkt invloed op deze thema's hebben.

Zie de volgende drie slides voor een kwantificering van deze bevindingen.

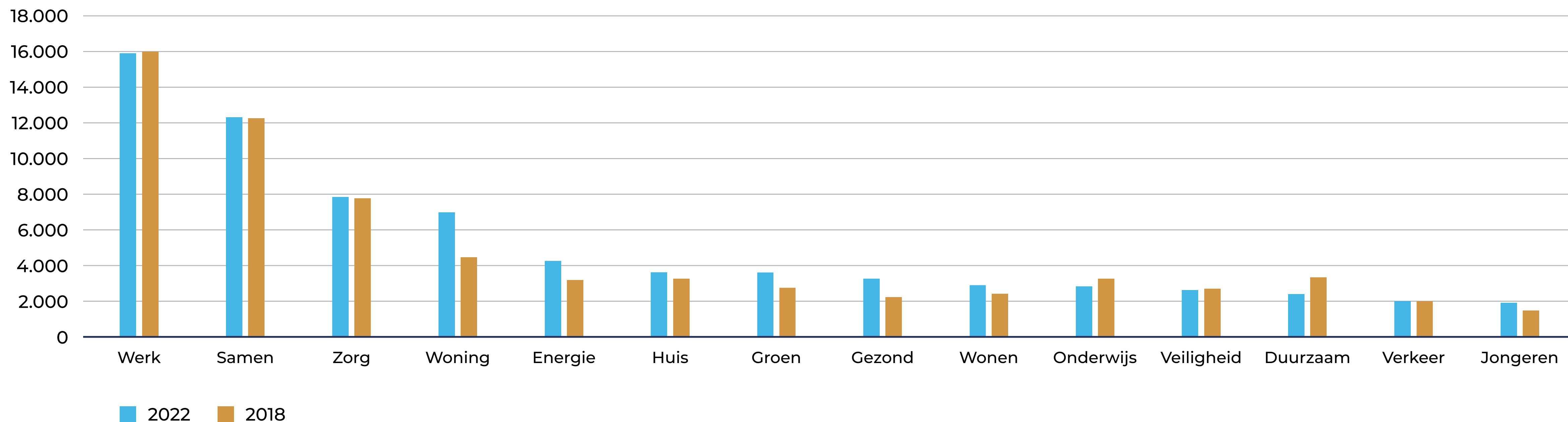
Belangrijkste thema's gemeenteraadsverkiezingen 2022 volgens de kiezer

Bron: 'Een onmogelijke opdracht?' Onderzoek gemeenteraadsverkiezingen I&O Research en Berenschot, 4 maart 2022.

Vergelijking akkoorden 2022-2018 (1)

Meest voorkomende vergelijkbare woorden tussen 2018 (n=277) en 2022 (n=269)

Vergelijking akkoorden 2022-2018 (2)

Groeiërs en dalers

Opvallende groeiërs	2022	2018	Vershil
Woning	7.000	4.448	2.552
Energie	4.229	3.198	1.031
Gezond	3.254	2.245	1.009
Groen	3.608	2.721	887
Woningbouw	1.464	810	654
Natuur	1.752	1.225	527
Corona	519	0	519
Brede welvaart	164	0	164

Opvallende dalers	2022	2018	Vershil
Duurzaam	2.385	3.346	-961
Economisch	1.060	1.473	-413
Onderwijs	2.832	3.231	-399
Omgevingswet	415	754	-339
Duurzaamheid	555	842	-287
Gas	588	858	-270
Energieneutraal	147	274	-127
Privacy	87	190	-103

Andere opvallende groeiërs zijn: zelfbewoningsplicht, bestaanszekerheid, circulariteit, energiearmoede, stikstof, mentale gezondheid.

Analyse akkoorden op een aantal hoofdthema's

1. Wonen

Bevindingen coalitieakkoorden 2022, n=269

Algemeen

- Veel nieuwe colleges zetten met name in op inbreiding. In de 269 collegeakkoorden wordt *transformatie* 228 keer benoemd in 101 gemeenten. *Hergebruik* (van gebouwen) wordt 119 keer in 89 gemeenten benoemd. De nieuwe colleges zien de komende jaren daarmee kansen voor hergebruik en functieverandering van bestaande gebouwen ten behoeve van het realiseren van woningen.
- Slechts 5 keer wordt specifiek gerefereerd aan *ouderenwoning* en zelfs maar 4 keer aan *jongerenwoning*. Ook wordt slechts 36 keer het woord *starterswoning* gebruikt. Opvallend is dus hoe weinig aandacht er is voor specifieke doelgroepen.
- Ook de aandacht voor *alternatieve woonvormen* is beperkt. Het wordt namelijk 28 keer benoemd. Opvallend is dat het met name aan de orde komt in niet- of matig stedelijke gebieden. De specifiekere term ‘tiny house’ komt in 69 coalitieakkoorden voor.

Koopwoningen

- Veel colleges zijn van plan te gaan sturen op de *koopwoningmarkt*. Hierbij is er onderscheid te maken naar twee sturingsinstrumenten: ondersteuning en regulering.
- De *starterslening*, een vorm van ondersteuning, wordt 55 keer benoemd. Dit is verspreid over alle typen stedelijkheid, behalve de zeer stedelijke gebieden.

Opvallend is dat de starterslening toch nog 55 keer wordt genoemd, omdat er veel discussie bestaat over het nut van een starterslening.

- De ambitie om de koopwoningmarkt meer te reguleren, is met name te zien in (zeer) sterk stedelijke gebieden. De *opkoopbescherming* wordt 55 keer genoemd, waarvan 67% in (zeer) sterk stedelijke gebieden. Dit is begrijpelijk, omdat de opkoopbescherming alleen ingevoerd mag worden in schaarse gebieden.
- Een ander reguleringsinstrument is de *zelfbewoningsplicht*, deze wordt 125 keer benoemd.

Huurwoningen

- *Sociale huur* is een belangrijk aandachtspunt in coalitieakkoorden. Het wordt 308 keer benoemd. Met name in (zeer) stedelijke gebieden wordt sociale huur benoemd. Doorgaans wordt er gestreefd naar 30% sociale huur. Op welke wijze dit gerealiseerd zou moeten worden, blijft vaak onbenoemd.
- *Middenhuur* wordt veel minder benoemd dan sociale huur. Slechts 49 keer komt middenhuur in de onderzochte collegeakkoorden voor. Hierbij is te zien dat dit met name een opgave is in (zeer) stedelijke gebieden. Als middenhuur wordt benoemd, is dat bijna altijd gekoppeld aan een streefpercentage. Meestal is er dan ook een streefpercentage sociale huur benoemd. Sociale huur, middenhuur en goedkope koop tellen meestal niet op tot twee derde betaalbare woningen, zoals de minister voor Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening graag zou zien.

Verwachtingen kiezers (onderzoek maart 2022)

Uit 'Een onmogelijke opdracht?', onderzoek gemeenteraadsverkiezingen I&O Research en Berenschot, 4 maart 2022:

- Wonen speelt iets sterker in steden en in het westen.
- Inwoners vragen de meeste aandacht voor **betaalbare huurwoningen**.
- Twee op de drie inwoners vinden dat **starters** meer kansen moeten krijgen op de woningmarkt.
- Weinigen zijn van mening dat mensen met essentiële beroepen voorrang moeten krijgen.
- De Huisvestingswet biedt gemeenten de mogelijkheid (per 1 januari 2022) een **opkoopbescherming** in te voeren.

Analyse

- Veel nieuwe colleges zetten in op inbreiding, via transformatie en hergebruik van gebouwen.
- Een aanzienlijk deel van de gemeenten gaat gebruikmaken van het beschikbare nieuwe instrumentarium, zoals de opkoopbescherming.
- Uit de analyse van de coalitieakkoorden blijkt niet dat er ineens een nieuwe wind gaat waaien en dat er veel meer doorgepakt gaat worden. De urgentie voor bouwen wordt vaak wel gevoeld, maar niet direct concreet ingevuld in de coalitieakkoorden.
- Er is weinig aandacht voor specifieke doelgroepen. Zo is er relatief weinig aandacht voor starterswoningen. Dit is extra opvallend, omdat kiezers dit wel een belangrijk thema vonden voorafgaand aan de gemeenteraadsverkiezingen.

2. Veiligheid

VEILIGHEID

Bevindingen coalitieakkoorden 2022, n=269 (I)

Mate van verstedelijking

- Bij het gemiddeld aantal vermeldingen van de woorden *veiligheid*, *ondermijning*, *criminaliteit* en *drugs* in de collegeakkoorden valt op dat er steeds een stijgende lijn is van aantallen vermeldingen in combinatie met de mate van verstedelijking. Op zich is dat niet heel gek, maar opvallend hierbij is wel dat in niet-stedelijke gebieden de termen drugs en ondermijning relatief vaak voorkomen (vaker dan in weinig en matig stedelijke gebieden).

Gemiddelde hoeveelheid benoemd	Drugs	Veiligheid	Criminaliteit	Overlast	Ondermijning
Niet-stedelijk	2,15	7,06	1,79	2,12	2,24
Weinig stedelijk	1,77	9,15	1,96	2,53	2,15
Matig stedelijk	1,61	8,32	2,64	2,62	1,7
Sterk stedelijk	2,8	13,18	3,81	4,65	2,82
Zeer sterk stedelijk	5	14,45	5,06	4,44	2,47

- Verder staat het thema ‘ondermijning’ over het hele land in coalitieakkoorden vermeld. Het gaat daarbij ongeveer om de helft (59%) van de onderzochte coalitieakkoorden. In Overijssel zijn dit zelfs 15 van de 17 onderzochte gemeenten.

Vermeldingen naar provincie

- Kijkend naar de gemiddelde aantallen vermeldingen uitgesplitst naar provincie (N.B. Flevoland is gebaseerd op n=5, de overige provincies hebben een n van minimaal 7, waarbij Gelderland, Zuid-Holland, Noord-Brabant en Noord-Holland er veel meer hadden), vallen nog een aantal zaken op.
- Ten aanzien van *veiligheid* is het opvallend dat **Groningen en Utrecht** relatief hoog scoren, omdat hier buiten de provinciehoofdsteden niet veel grote steden zijn. Zuid-Holland (13,2), Limburg (10,6) en Utrecht (10,5) scoren sowieso het hoogst. De meer rurale provincies scoren beduidend lager, maar dat is niet heel erg vreemd (Drenthe 5,2, Zeeland 6,1 en Friesland 6,7).
- Ten aanzien van *ondermijning* zijn de scores voor Zeeland, Friesland, Groningen en Drenthe erg laag. Vooral Zeeland valt erg op door de wel heel erg lage score. Maar ook het contrast tussen Utrecht en de scores op criminaliteit en drugs waar juist hoog op gescoord wordt, valt op. Ten aanzien van criminaliteit springt Utrecht namelijk hoog boven de andere provincies uit, gevolgd door Flevoland en Zuid-Holland. In Zeeland en Drenthe wordt criminaliteit bijna niet genoemd. Ook in Limburg is de score laag, wat gezien de praktijkervaringen rond drugs opvallend is. Drugs wordt in Friesland, Drenthe, Flevoland, Groningen, Limburg en Zeeland bijna niet genoemd. Hierbij is juist het hoge aantal vermeldingen in Overijssel dan weer opvallend te noemen.

VEILIGHEID

Bevindingen coalitieakkoorden 2022, n=269 (II)

Bevindingen naar gemeente

Hoge scores

- **Veiligheid** wordt gemiddeld **9,6 keer** in de akkoorden genoemd. Uitschieters naar boven zijn Eindhoven, Papendrecht, Nissewaard, Kaag en Braassem, 's-Hertogenbosch, Haarlemmermeer, Breda, Vijfheerenland. Opvallende uitschieters zijn Nissewaard (33x), Kaag en Braassem (32x), Krimpenerwaard (25x) en Eijsden-Margraten (20x), Culemborg, Hulst, Lingewaard, Zeist en Zuidplas die alle 18 tot 20 keer veiligheid benoemen.
- **Ondermijning** wordt gemiddeld **1,3 keer genoemd** in de collegeakkoorden. Ook hier is een aantal uitschieters naar boven te zien, met name weer bij Eijsden-Margraten en Nissewaard (12x respectievelijk 7x). Verder komen hier grote gemeenten als 's-Hertogenbosch en Breda terug, maar ook Altena, Katwijk en Diemen.
- **Criminaliteit** (gemiddeld **1,8 keer genoemd**) is vooral een item in de programma's van Eindhoven, Rotterdam, Vlaardingen, Amersfoort en Houten (alle minimaal 10 vermeldingen), maar ook Nieuwegein, Zeist, Utrecht, Deventer en wederom Nissewaard. Opvallend hierbij is dat de buurgemeenten Zeist, Houten en Utrecht gezamenlijk gemiddeld bijna 9 vermeldingen hebben van de term criminaliteit. Dit is kennelijk iets wat in de regio als een groot probleem ervaren wordt.
- **Drugs** wordt gemiddeld **1,1 keer genoemd** in de akkoorden. Het komt in Rotterdam (17 vermeldingen), Amsterdam (14 vermeldingen), Deventer (12 vermeldingen), Enschede (11 vermeldingen) en Houten (10 vermeldingen) veel vaker voor dan gemiddeld. Utrecht volgt hier met 8 vermeldingen. Rotterdam en Amsterdam zijn niet verrassend, het is wel opvallend dat Deventer en Enschede zoveel vermeldingen hebben.
- **Overlast** komt gemiddeld 2,3 keer voor in de collegeakkoorden, maar in Nissewaard (19x), Rotterdam (14x) en Houten (13x), Zaanstad en Papendrecht (beide 12x) veel meer dan elders. Breda, Alkmaar, Haarlemmermeer (9x), Lelystad, Rijswijk, Roosendaal en Amstelveen (8x) volgen op kleine afstand.
- Kortom: in de **regio Utrecht** is het opvallend hoe vaak criminaliteit en drugs terugkomen als issues. Ten opzichte van ondermijning is het niet gek dat enkele Brabantse en Limburgse gemeenten genoemd worden, maar wel opvallend hoe vaak Eijsden-Margraten op veiligheid en ondermijning terugkomt en vooral Nissewaard op alle termen. Van de grote steden is verder opvallend dat Breda en 's-Hertogenbosch vaker hoog scoren.

VEILIGHEID

Bevindingen coalitieakkoorden 2022, n=269 (III)

Bevindingen naar gemeente

Lage scores

- Maar niet alleen wie vaak dergelijke zaken noemen, zijn interessant, het is ook interessant om te zien waar dit soort termen juist niet of heel weinig genoemd worden. Opvallend is dat De Bilt en Bunnik laag scoren, terwijl omliggende gemeenten heel hoog scoren. Ook plattelandsgemeenten als Molenlanden, Dantumadiel en De Wolden scoren laag, wat niet heel opvallend lijkt, maar ondermijning of drugsgerelateerde overlast kan hier voorkomen.
- Het is echter vooral opvallend dat gemeenten als Venlo, Etten-Leur, Land van Cuijk, Heumen, Roerdalen en Kerkrade zo laag scoren. Dit zijn bij uitstek grens- en/of plattelandsgemeenten waar ondermijning veel zou kunnen voorkomen. Ook is het opvallend dat in Edam-Volendam drugs niet genoemd wordt.

Verwachtingen kiezers (onderzoek maart 2022)

Uit 'Een onmogelijke opdracht?', onderzoek gemeenteraadsverkiezingen I&O Research en Berenschot, 4 maart 2022:

- **Veiligheid is van groot belang, vooral voor rechtse kiezers.** Met 36% is veiligheid het tweede onderwerp voor de verkiezingen. Dit onderwerp speelt een grotere rol van betekenis in de seculiere rechts-conservatieve hoek.
- **Ondermijning, drugs en handhaving van de openbare orde** zijn veiligheidsonderwerpen die het zwaarst meewegen in stemgedrag.
- Vooral kiezers uit **Flevoland en Limburg** vonden veiligheid een belangrijk onderwerp tijdens de gemeenteraadsverkiezingen in 2022.
- In het regeerakkoord is veel aandacht voor de ondermijnende criminaliteit en drugsproblematiek. Hier is de gemeente niet in eerste instantie verantwoordelijk voor. Burgemeesters hebben slechts deels invloed op de verdeling van beschikbare politiecapaciteit.
- **Inwoners vragen aandacht voor een breed spectrum van veiligheid: serieuze vormen van criminaliteit staan bovenaan.** Het valt op dat omvangrijke, serieuze vormen van criminaliteit hoog scoren en een harde aanpak kennelijk gewenst is. Bewustzijn bij de kiezer is op dit front mogelijk recentelijk extra aangewakkerd door heftige cases als Taghi en De Vries die onderstreepten dat georganiseerde criminaliteit ook in Nederland een serieus probleem is.

Analyse

- Ondermijning is een onderwerp dat veel voorkomt en waar veel aandacht voor is. Tegelijkertijd heeft de helft van de gemeenten ondermijning helemaal niet in de coalitieakkoorden benoemd.
- Er is een aantal opvallende uitschieters. Zo is Nissewaard een relatief kleine gemeente, toch is er veel aandacht voor allerlei aspecten van veiligheid.
- Het thema drugs wordt relatief veel genoemd in de coalitieakkoorden in Noord-Brabant, maar in Limburg een stuk minder.

3. Integrität

INTEGRITEIT

Bevindingen coalitieakkoorden (n=269)

Woord	Aantal gemeenten
Ondermijning	158
Weerbaarheid	52
Bestuurscultuur	48
Transparantie	62
Integriteit	43

Provincie	Aantal gemeenten die ondermijning noemen	Aantal gemeenten die weerbaarheid noemen	Aantal gemeenten waar we de akkoorden van hebben
Groningen	3	1	7
Friesland	5	1	10
Drenthe	4	0	12
Overijssel	15	3	17
Flevoland	4	0	5
Gelderland	28	8	45
Noord-Brabant	23	9	43
Limburg	15	5	22
Zeeland	2	2	9
Noord-Holland	20	6	34
Zuid-Holland	26	11	43
Utrecht	13	6	22

Woorden die in geen enkel coalitieakkoord staan:

- Behoorlijk bestuur
- Belangenverstrengeling
- MeToo
- Grijs gebied
- Gepast gedrag

Woorden die in zeer weinig coalitieakkoorden worden genoemd:

- Integriteitsbeleid (3 coalitieakkoorden)
- Goed bestuur (11 coalitieakkoorden)
- Gedragscode (5 coalitieakkoorden)
- Grensoverschrijdend gedrag (8 coalitieakkoorden)
- Ongewenst gedrag (8 coalitieakkoorden)
- Eerlijkheid (1 coalitieakkoord)
- Goed gedrag (6 coalitieakkoorden)
- Betrouwbaarheid (10 coalitieakkoorden)

Er is beperkte aandacht voor bestuurscultuur in Limburg.

Verwachtingen kiezers (onderzoek maart 2022)

Dit thema werd niet genoemd door kiezers in het onderzoek dat we voorafgaand aan de gemeenteraadsverkiezingen hebben uitgevoerd.

Analyse

Ten aanzien van het hoofdthema integriteit valt ons het volgende op:

- Er is landelijk momenteel veel aandacht voor het thema bestuurscultuur. Dit is ook terug te zien in de coalitieakkoorden: bijna 20% van de gemeenten noemt het woord in hun coalitieakkoord. Opvallend is dat in de provincie Limburg dit percentage vergelijkbaar is, terwijl daar onlangs in opdracht van de provincie onderzoek is gedaan naar de Limburgse bestuurscultuur. In Friesland (10%), Overijssel (5,9%), Utrecht (9,1%) en Zuid-Holland (7%) ligt dat nog een stuk lager.
- Woorden gerelateerd aan ongewenst gedrag en MeToo krijgen beperkt aandacht in de coalitieakkoorden, terwijl voor deze thema's - door verschillende incidenten - wel veel aandacht is geweest in het afgelopen halfjaar.
- Zoals ook al geconstateerd bij het hoofdthema veiligheid, komt het thema ondermijning wél vaak terug.

4. Gemeentelijke financiën

Bevindingen coalitieakkoorden 2022, n=269

- Aantal keren dat sleutelwoorden terugkomen in de coalitieakkoorden:
  - Financiële positie (151x)
  - Financiële ruimte (99x)
  - Incidentele middelen + incidentele ruimte (55x)
  - Bezuinigen of ombuigen (56x)
  - Incidentele middelen (50x)
  - (Structureel) sluitende meerjarenbegroting (32x)
  - Lokale lasten (92x)
- Er is in de akkoorden relatief veel aandacht voor de financiële positie. Vaak wordt benoemd dat (soms al jarenlang) *bezuinigd* is. Er zijn (voorzichtige) aankondigingen dat (wellicht) meer nodig is. Evengoed wordt regelmatig opgemerkt dat de bodem qua *bezuinigingen* bereikt is.
- Er is sprake van gezonde voornemens ('alleen investeringen als het kan of past'). Tegelijkertijd is er veel zorg, onzekerheid, krapte en druk. In enkele gemeenten wordt '*herstelplan*' genoemd in het akkoord.
- De beperkte financiële ruimte wordt vaak benoemd als kaderstellend of als disclaimer bij beleidsvoornemens.
- Er is een zoektocht naar meer financiële ruimte voor de *ambities van de coalitie*. Er is relatief vaak een *incidentele inzet van middelen*.
- Hier en daar wordt opgemerkt: 'scherper lasten ramen, positiever ramen baten'.
- Groningen neemt een voorschot op 2026: 50% doortrekken naar 2025. Houten zondert 2026 uit van 'ravijnjaar'; andere akkoorden spreken zich niet uit.
- Gemeenschappelijke regelingen moeten mee met bezuinigingen.
- Soms is er sprake van 'een hek' om bepaalde terreinen die uitgesloten worden van bezuinigingen (bijvoorbeeld minimabeleid).

Onroerendezaakbelasting (OZB)

- Wat betreft de **OZB** is het devies vaak 'inflatiecorrectie' & lasten 'zo laag mogelijk'. Eén gemeente (Enschede) heeft al aangetekend deze te corrigeren voor het effect van de stijging van de energieprijzen (langjarige inflatie als maatstaf). Meest genoemde stijgingspercentage is 2 à 3%.
- Er zijn hierop uitzonderingen van gemeenten die de OZB wél substantieel verhogen, zoals Oegstgeest (+15%) en Utrecht (+18%).
- Daarnaast is er relatief veel aandacht voor compensatie van verenigingen voor de OZB-heffing.

Verwachtingen kiezer (onderzoek maart 2022)

Uit ‘Een onmogelijke opdracht?’, onderzoek gemeenteraadsverkiezingen I&O Research en Berenschot, 4 maart 2022:

- De komende jaren ontvangen de gemeenten veel incidenteel geld; het Gemeentefonds stijgt naarmate de rijksuitgaven stijgen. Echter, dat kan niet structureel worden ingezet bijvoorbeeld voor ambtenaren of zorg.
- Onze verwachting is dat er ‘bruggetjes’ worden gevonden om dat wel te doen, of semistruktuurle uitgaven voor de komende drie jaar, dat er wel incidenteel wordt geïnvesteerd (klimaat, woningbouw) en dat het vermogen (weer) wordt aangevuld. Dat laatste kan dus op draagvlak rekenen.
- We zien dat de vermogenspositie van de gemeenten afneemt; afgelopen twee jaar iets gemaskeerd door corona-compensatie en (voor een aantal gemeenten) de verkoop van Eneco-aandelen.
- De benchmark van BDO wijst uit dat de solvabiliteit toeneemt, maar dat nog steeds één op de vijf gemeenten in de gevarenzone zit. De gemiddelde solvabiliteit daalde de afgelopen jaren gestaag: van bijna 42% in 2009 tot iets meer dan 34% in 2019. In 2020 stijgt de solvabiliteit naar 34,8%. Deze stijging verdient nuancering, omdat deze vooral het gevolg is van de verkoop van Eneco-aandelen door 44 gemeenten en andere incidentele voordelen. Uit de cijfers blijkt dat één op de vijf gemeenten een solvabiliteit heeft van minder dan 20% en dit wordt beschouwd als risicovol.
- Er lijkt weinig draagvlak onder inwoners voor een verruiming van het belastinggebied, een discussie die al jaren loopt. 7% van de kiezers antwoordt positief op de mogelijkheid ‘De gemeente moet gemeentelijke belastingen wel verhogen als zij financiële problemen heeft.’
- In het landelijke regeerakkoord is wel sprake van een onderzoek in die richting:
“Om een stabielere financiering voor de medeoverheden te realiseren en hun autonomie te vergroten, wordt in de komende jaren een nieuwe financieringssysteem voor de periode na 2025 uitgewerkt, waarbij de mogelijkheid voor een groter eigen belastinggebied wordt betrokken. Daarbij worden ook alternatieven voor de OZB en MRB in de beschouwing betrokken.”
- Landelijk is met name D66 een groot pleitbezorger hiervan. In haar landelijke verkiezingsprogramma was sprake van een verschuiving van landelijke belastingen naar lokale belastingen van €4,4 miljard. De landelijke VVD wilde in haar landelijke programma de gemeentelijke belastingen juist begrenzen.

Analyse

- Ondernijning is een onderwerp dat veel voorkomt en waar veel aandacht voor is. Tegelijkertijd heeft de helft van de gemeenten ondernijning helemaal niet in de coalitieakkoorden benoemd.
- Er is een aantal opvallende uitschieters. Zo is Nissewaard een relatief kleine gemeente, toch is er veel aandacht voor allerlei aspecten van veiligheid.
- Het thema drugs wordt relatief veel genoemd in de coalitieakkoorden in Noord-Brabant, maar in Limburg een stuk minder.

5. Duurzaamheid, energietransitie en circulaire economie

DUURZAAMHEID, ENERGIETRANSITIE EN CIRCULAIRE ECONOMIE

Bevindingen coalitieakkoorden 2022, n=269 (I)

Algemene conclusies

- Er is breed aandacht voor duurzaamheid en de energietransitie in de coalitieakkoorden. Duurzaam wordt in 263 (van de 269) akkoorden benoemd (en duurzaamheid in 213), energietransitie in 218 (van de 269) akkoorden.
- Hierbij wordt in gemeenten in alle provincies aandacht besteed aan energiebesparing.
- De afgelopen jaren zijn er verplichte beleidsdocumenten opgeleverd over de energie- en warmtetransitie (namelijk de Transitievisie Warmte en Regionale Energiestrategie). Hier wordt in de coalitieakkoorden weinig over gesproken. Zeker op het gebied van warmte, waar de Transitievisie Warmte de komende jaren uitgewerkt dient te worden in wijkuitvoeringsplannen, is het de vraag of gemeenten dit politiek/bestuurlijk goed in het vizier hebben.
- Opvallend is dat er relatief veel aandacht is voor het thema circulaire economie. Dit wordt genoemd in 116 van de 269 akkoorden. Dit thema is (ten opzichte van de energietransitie) de laatste jaren nog onderbelicht gebleven, zeker bij gemeenten, omdat zij geen brede taak/rol hebben op dit vlak (in tegenstelling tot de energietransitie, waar gemeenten veel taken uit het Klimaatakkoord hebben gekregen). Het lijkt erop dat gemeenten hier actiever mee aan de slag willen. Diverse woorden gerelateerd aan circulaire economie, zoals circulair aanbesteden, Ladder van Lansink en milieudruk komen echter opvallend genoeg in het geheel niet voor in de coalitieakkoorden. Begrippen als kringlooeconomie, materialenpaspoort en grondstoffenverbruik komen enkele keren voor en begrippen als recycling en circulair bouwen rond de 20 keer, het begrip kringloop 34 keer.

DUURZAAMHEID, ENERGIETRANSITIE EN CIRCULAIRE ECONOMIE

Bevindingen coalitieakkoorden 2022, n=269 (II)

Conclusies op specifieke thema's

- Recentelijk is er toenemende aandacht voor het thema energiearmoede. Dit wordt genoemd in 78 van de 269 gemeenten. De coalitieakkoorden illustreren deze ontwikkeling; in gemeenten in veel provincies wordt dit benoemd. Toch valt op dat door gemeenten in de provincie Zeeland het thema niet benoemd is (en in Drenthe en Flevoland 1 keer). Dit terwijl er in Zeeland en Flevoland wel gemeenten zijn waar minstens 8% van de huishoudens in de groep 'laag inkomen, hoog gasverbruik' valt.
- Veel gemeenten zetten in op energiebesparing, waar het isoleren van huizen belangrijk in is. Veel genoemd is het 'stimuleren van woningeigenaren om te isoleren'. Hoe dit er in de praktijk precies uitziet, wordt slechts in enkele akkoorden op ingegaan. Daarnaast valt op dat isoleren relatief vaak genoemd wordt door gemeenten in de provincies Noord- en Zuid-Holland, en relatief weinig in de provincie Noord-Brabant.
- Waterstof als energiebron wordt relatief weinig benoemd. Opvallend hierin is dat gemeenten in de provincies Friesland en Groningen dit nauwelijks benoemen (1 gemeente in Friesland en 2 in Groningen), terwijl deze twee provincies actief zijn in de realisatie van Hydrogen Valley. In de provincie Drenthe (ook betrokken bij Hydrogen Valley) wordt waterstof door 3 gemeenten benoemd.

DUURZAAMHEID, ENERGIETRANSITIE EN CIRCULAIRE ECONOMIE

Verwachtingen kiezers (onderzoek maart 2022)

Uit 'Een onmogelijke opdracht?', onderzoek gemeenteraadsverkiezingen I&O Research en Berenschot, 4 maart 2022:

- **Energie en duurzaamheid is voor ongeveer een op de vijf Nederlanders het belangrijkste verkiezingsthema.**
- **De ambitie van inwoners om zich aan te passen aan het veranderende klimaat is niet erg hoog.** Inwoners vinden het wel het belangrijkste dat de gemeente zich goed aanpast aan klimaatverandering (63%), maar ook dat de kosten van een duurzaamheids-/energietransitie voor hen betaalbaar blijft (61%). Een hogere belasting om bij te dragen aan de duurzaamheids-/energietransitie is dan ook niet gewenst (44% geeft aan daartoe niet bereid te zijn). Het valt op dat een goede verdeling in de regio van windmolens en zonneparken het minst belangrijk wordt gevonden binnen het thema duurzaamheid (20%).
- **Circulaire economie:** samen met het Rijk en verschillende partners hebben gemeenten de ambitie dat Nederland in 2050 volledig circulair is. De verantwoordelijkheden die gemeenten hierin hebben, zijn niet volledig duidelijk. Wel zijn er verschillende dingen die gemeenten kunnen doen zoals circulair inkopen, het stimuleren van circulaire bouw, inrichting van de afvalstroom om restafval te verminderen en communicatie/bewustwording van inwoners. Verder zijn er tussen Rijk en gemeenten afspraken gemaakt over huishoudelijk afval en verpakkingen.
- Gemeenten hebben naar aanleiding van het klimaatakkoord nieuwe of geïntensiveerde taken gekregen. Deze taken variëren van het verduurzamen van de eigen mobiliteit en vastgoed, het stimuleren van deelconcepten, gemeentebrede communicatie tot het opstellen van beleid (Regionale Energiestrategie en Transitievisie Warmte) en de regierol in de uitvoering ervan (zoals de wijkgerichte aanpak in de warmtetransitie).

Analyse

- Er is breed aandacht voor duurzaamheid, de energietransitie en circulaire economie in de coalitieakkoorden, wat erop lijkt te wijzen dat dit een prioriteit is voor de gemeenten in de komende vier jaar.
- Opvallend is daarbij wel dat veel begrippen die gerelateerd zijn aan (het komen tot een) circulaire economie helemaal niet of zeer beperkt voorkomen.

A close-up photograph of a hand raised in the air, with fingers slightly spread. The hand is the central focus, set against a blurred background of a crowd of people. The lighting is soft and natural, suggesting an outdoor setting. The overall composition is clean and modern, with a dark blue overlay on the right side containing the text.

6. Participatie

PARTICIPATIE

Bevindingen coalitieakkoorden 2022, n=269 (I)

- In ruim 200 van de meegenomen coalitieakkoorden gaat het over participatie (in de analyse van de akkoorden uit 2018 was dat 72%).
- ‘Grote’ thematiek zoals *sociale cohesie* (113 keer in 78 akkoorden) of *zeggenschap* (47 keer in 32 akkoorden) komen opvallend vaak terug. Zeker als we het vergelijken met specifieke vormen van participatie of *democratische vernieuwing* (een term die 25 keer terugkomt in 11 verschillende akkoorden!).
- Variaties op initiatieven (*burger-, inwoners-, bewonersinitiatieven*) komen gezamenlijk 162 keer terug (‘overheidsparticipatie’, 30 keer, rekenen we hier ook mee). Fun fact: ‘burgerinitiatieven’ is de meest gebruikte term (al zijn de andere natuurlijk niet ‘fout’). Als we kijken naar hoe de term ‘burgerinitiatief’ wordt gebruikt, gaat het in de teksten echt om initiatieven uit de samenleving, niet om het instrument om een onderwerp op de raadsagenda te krijgen.

De specifieke vormen komen beperkt terug:

- Het *burgerberaad* komt 55 keer terug in 24 akkoorden. Gemeenten geven aan dit instrument een keer te willen proberen.
- Een *referendum* komt 38 keer terug in 14 akkoorden. Maar *preferendum*, waar in de kranten toch wel het één en ander over te lezen viel, komt opvallend genoeg maar één keer terug.
- Het *uitdaagrecht* zien we 24 keer terugkomen in 20 akkoorden. Gemeenten zien het uitdaagrecht met name als een manier om ruimte te geven aan inwoners. Sommige gemeenten geven al aan dat ze ook kiezen voor meer “toegankelijke vormen zoals een startlening (...) of uitvoeringsbudget” (bijvoorbeeld Alphen a/d Rijn).
- Gemeenten waarbij in het coalitieakkoord de matchwoorden inzake participatie relatief veel terugkomen, zijn Groningen, Beekdaelen, Eijsden-Margraten (de winnaar van 2018), Eindhoven en Zeist. Om te zien wat er de komende jaren in participatief Nederland gebeurt, houd deze gemeenten goed in de gaten!

Bevindingen coalitieakkoorden 2022, n=269 (II)

1. Gemeenten vinden participatie belangrijk, maar om verschillende redenen:

- “Zowel bij het verslag van de informateur als in de (ambtelijke) brief aan de informateur is (bewoners)*participatie door alle politieke partijen als het eerste politieke thema genoemd*” (Middelburg).
- “Als coalitie willen we *meer participatie* en meer samenwerking” (Noardeast-Fryslân).
- “*Communicatie, participatie en draagvlak* zijn de sleutelwoorden voor ons beleid” (Boxtel).
- “Ook bij deze exercitie is het van belang dat *goede participatie wordt toegepast zodat er draagvlak ontstaat* voor voorstellen” (Krimpenerwaard).
- *Participatie wordt vaak vertaald als ‘draagvlak’*. “Als een groep dan tegen is, zou er geen draagvlak zijn en dus geen groen licht voor een plan” (Berg en Dal probeert hier dus aan te geven dat participatie niet gelijkstaat aan draagvlak).
- “Inwonersparticipatie *versterkt de relatie tussen inwoners en politiek*” (Enkhuizen).

2. Gemeenten zoeken naar manieren om participatie en alle aanliggende thema’s steviger te verankeren. Bijvoorbeeld door middel van een verordening, portefeuillehouder of een ander product:

- “We stellen een *handreiking voor participatie* en communicatie op voor initiatiefnemers zoals projectontwikkelaars, zodat zij duidelijk weten wat minimaal van hen verwacht wordt” (De Bilt).
- Er komt een *wethouder inwonersparticipatie*” (Houten).
- “In 2022 wordt een *participatievisie en -verordening* opgesteld waarin we afspraken hierover vastleggen en goede participatie borgen” (Culemborg).
- “De coalitie vraagt om een *beleidskader gebaseerd op de Participatieladder*, zodat er snel met burgerparticipatie gestart kan worden” (Doesburg).
- “Het wel of niet toepassen van burgerparticipatie is mede vanwege (...) een wijziging van het *wetsvoorstel Versterking participatie* op decentraal niveau *niet meer vrijblijvend*. (...) Met dit *beleidskader burgerparticipatie* leggen we uitgangspunten vast die lessen uit het verleden ons hebben opgeleverd” (Gulpen-Wittem).
- “We willen dat in *ieder raadsvoorstel een participatieparagraaf* wordt opgenomen, waarin het resultaat van de participatie wordt vermeld” (Schouwen-Duivenland).”

Bevindingen coalitieakkoorden 2022, n=269 (III)

3. Het beter betrekken van verschillende doelgroepen hing al lange tijd in de lucht, maar nu is het ook heel zichtbaar in de coalitieakkoorden:
  - “Als het gaat om inwonersparticipatie willen we ook *die inwoners betrekken die meestal niet vooraanstaan* en zoeken we naar *nieuwe vormen van participatie* die hen aanspreken” (Doetinchem).
  - “We zien een aantal keer de *focus op jongerenparticipatie* expliciet terugkomen (Utrecht bijvoorbeeld en ook Tilburg benoemt het, in het bijzonder in de relatie tot ontwikkeling van burgerschap).

Verwachtingen kiezers (onderzoek maart 2022)

- In ruim 200 van de meegenomen coalitieakkoorden gaat het over participatie (in de analyse van de akkoorden uit 2018 was dat 72%).
- ‘Grote’ thematiek zoals *sociale cohesie* (113 keer in 78 akkoorden) of *zeggenschap* (47 keer in 32 akkoorden) komen opvallend vaak terug. Zeker als we het vergelijken met specifieke vormen van participatie of *democratische vernieuwing* (een term die 25 keer terugkomt in 11 verschillende akkoorden!).
- Variaties op initiatieven (*burger-, inwoners-, bewonersinitiatieven*) komen gezamenlijk 162 keer terug (‘overheidsparticipatie’, 30 keer, rekenen we hier ook mee). Fun fact: ‘burgerinitiatieven’ is de meest gebruikte term (al zijn de andere natuurlijk niet ‘fout’). Als we kijken naar hoe de term ‘burgerinitiatief’ wordt gebruikt, gaat het in de teksten echt om initiatieven uit de samenleving, niet om het instrument om een onderwerp op de raadsagenda te krijgen.

De specifieke vormen komen beperkt terug:

- Het *burgerberaad* komt 55 keer terug in 24 akkoorden. Gemeenten geven aan dit instrument een keer te willen proberen.
- Een *referendum* komt 38 keer terug in 14 akkoorden. Maar *preferendum*, waar in de kranten toch wel het één en ander over te lezen viel, komt opvallend genoeg maar één keer terug.
- Het *uitdaagrecht* zien we 24 keer terugkomen in 20 akkoorden. Gemeenten zien het uitdaagrecht met name als een manier om ruimte te geven aan inwoners. Sommige gemeenten geven al aan dat ze ook kiezen voor meer “toegankelijke vormen zoals een startlening (...) of uitvoeringsbudget” (bijvoorbeeld Alphen a/d Rijn).
- Gemeenten waarbij in het coalitieakkoord de matchwoorden inzake participatie relatief veel terugkomen, zijn Groningen, Beekdaelen, Eijsden-Margraten (de winnaar van 2018), Eindhoven en Zeist. Om te zien wat er de komende jaren in participatief Nederland gebeurt, houd deze gemeenten goed in de gaten!

PARTICIPATIE

Verwachtingen kiezer (onderzoek maart 2022)

Dit thema werd niet genoemd door kiezers in het onderzoek dat we voorafgaand aan de gemeenteraadsverkiezingen hebben uitgevoerd.

Analyse

- Er is breed aandacht voor duurzaamheid, de energietransitie en circulaire economie in de coalitieakkoorden, wat erop lijkt te wijzen dat dit een prioriteit is voor de gemeenten in de komende vier jaar.
- Opvallend is daarbij wel dat veel begrippen die gerelateerd zijn aan (het komen tot een) circulaire economie helemaal niet of zeer beperkt voorkomen.

7. Economie en ruimte

Bevindingen coalitieakkoorden 2022, n=269

Economie

- Het valt op dat de noordelijke provincies relatief veel aandacht hebben voor *werkgelegenheid* en *industrie*. Deze begrippen zijn in Drenthe en Groningen duidelijk oververtegenwoordigd. De coalitieakkoorden van Groningen, Assen, Veendam en Eemsdelta spreken het vaakst over werkgelegenheid.
- De noordelijke provincies hebben ook een sterkere inzet op *'brede welvaart'*, wat impliceert dat naast economische groei ook kwaliteit van leven een belangrijk uitgangspunt is. Dat geldt ook voor Overijssel. De term 'brede welvaart' wordt vooral in stedelijke gemeenten veel gebezigd, onder meer in Helmond, Apeldoorn, Groningen, Zwolle en Leeuwarden.
- In Noord-Brabant valt op dat er zeer veel aandacht is voor *Transport en Logistiek*. Bovendien is daar veel aandacht voor *vestigingsklimaat en bedrijventerreinen*.
- Niet verrassend, wel opvallend is dat het begrip 'innovatie' met afstand het vaakst wordt genoemd in het coalitieakkoord van Eindhoven. In het algemeen richten gemeenten in Zuid-Holland zich sterk op *innovatie*, *vestigingsklimaat* en de aanwezigheid van *universiteiten*. Met name in Leiden heeft de universiteit een prominente plaats in het coalitieakkoord.

- In de meer perifeer gelegen provincies wordt vaker gesproken over *'Regio Deal'*, het programma dat inzet op versterking van Rijk-regiosamenwerking om in de regio's in Nederland de brede welvaart en economische structuur te versterken. In de coalitieakkoorden in Groningen, Drenthe, Friesland, Overijssel en Zeeland wordt hier bovengemiddeld vaak op ingegaan (terwijl er in het hele land Regio Deals zijn gesloten). In de grote provincies Noord-Holland, Gelderland en Noord-Brabant wordt er juist relatief weinig ingegaan op de Regio Deals.

Ruimte

- In Noord-Holland is ruimtelijke ontwikkeling een belangrijk thema, maar dan meer gekoppeld aan de woningbouwopgave. In Noord-Brabant zijn met name verstedelijking en gebiedsontwikkeling dominante thema's.

Verwachtingen kiezers (onderzoek maart 2022)

Uit 'Een onmogelijke opdracht?', onderzoek gemeenteraadsverkiezingen I&O Research en Berenschot, 4 maart 2022:

- Werkgelegenheid en economie spelen vooral in de drie noordelijke provincies.

Groningen	20%
Friesland	22%
Drenthe	22%
Overijssel	15%
Gelderland	18%
Flevoland	6%
Utrecht	5%
Noord-Holland	14%
Zuid-Holland	12%
Zeeland	16%
Noord-Brabant	13%
Limburg	11%

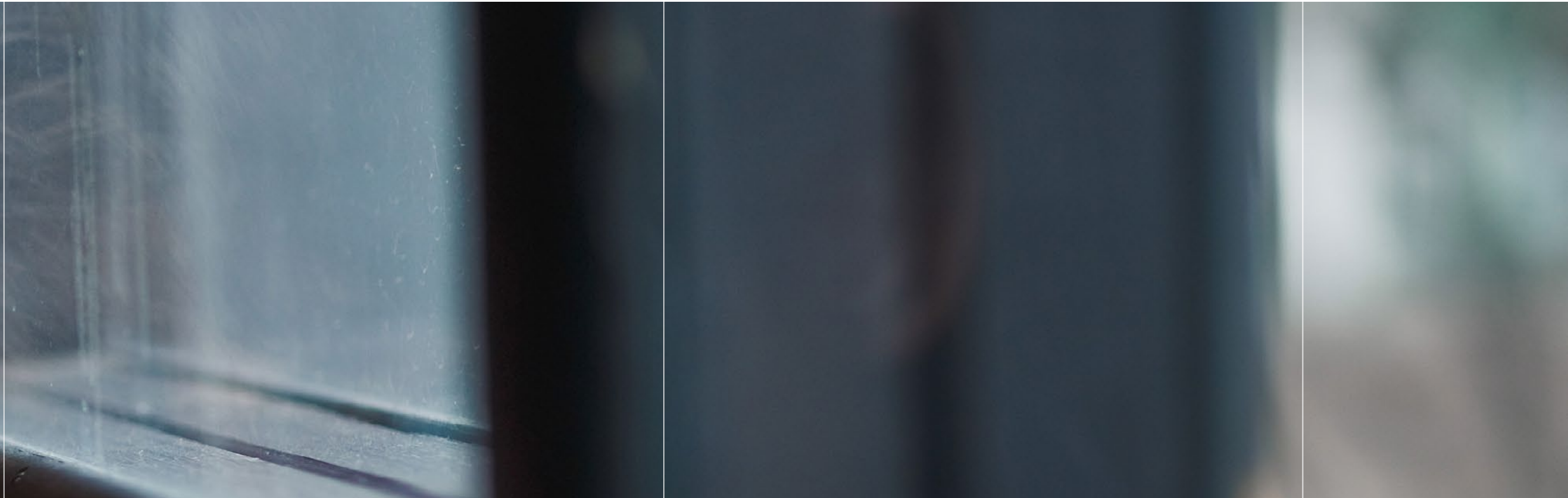
Belang thema werkgelegenheid en economie volgens kiezers naar provincie.

Bron: 'Een onmogelijke opdracht?', onderzoek gemeenteraadsverkiezingen I&O Research en Berenschot, 4 maart 2022

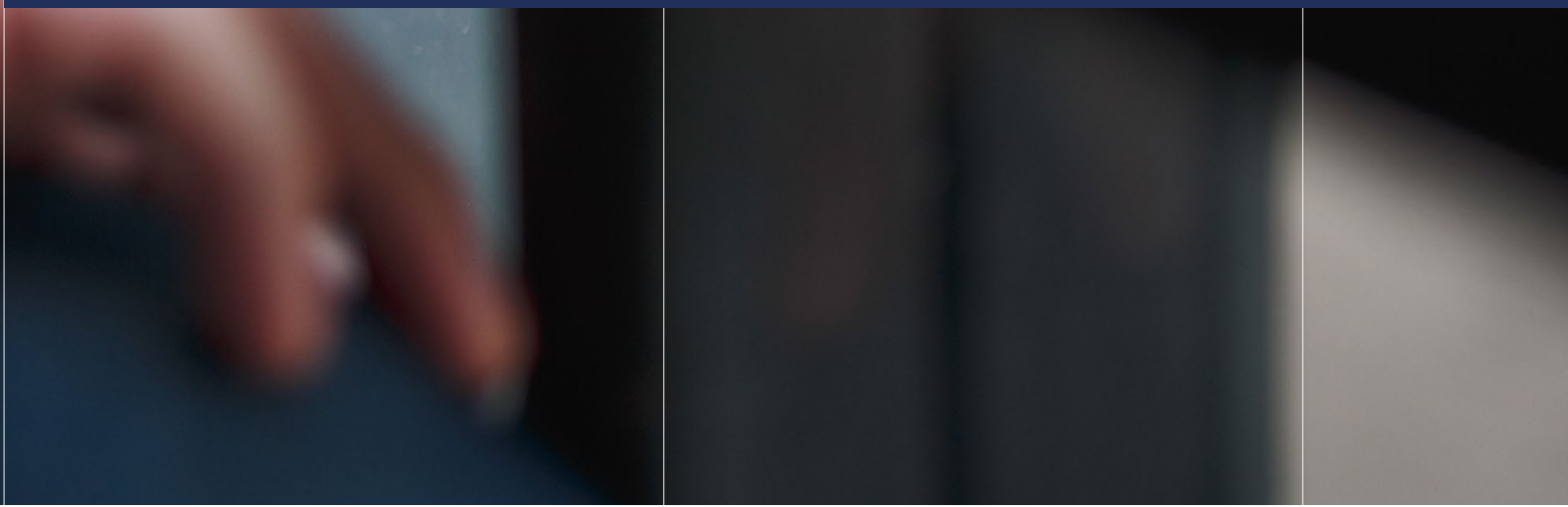
Analyse

Zowel in het onderzoek naar de verwachtingen van de kiezers als in de coalitieakkoorden komt naar voren dat in de drie noordelijke provincies het thema economie en ruimte belangrijk is.

8. Zorg/sociaal domein

Zorg/sociaal domein

Armoede

De term armoede komt 1.146 keer voor in 229 coalitieakkoorden.

De term armoedebelief komt 167 keer voor in 93 akkoorden.

Preventie

Zie het volgende onderdeel van deze rapportage voor een gedetailleerde uitwerking van het thema preventie.

Werk en inkomen

Het thema werk komt het meest voor in de coalitieakkoorden van 2022 (15.925 keer in 269 akkoorden). Ook de termen arbeidsmarkt (919x in 215 akkoorden) en werkgelegenheid (339x in 167 akkoorden) komen redelijk veel voor. Aan de andere kant valt op dat gerelateerde termen als re-integratie (39x in 25 akkoorden), beschut werk (23x in 20 akkoorden) en grote afstand (14x in 13 akkoorden) zeer beperkt voorkomen. De termen WSW en re-integratietrajecten komen zelfs in het geheel niet voor.

Zorg/jeugdzorg

De term zorg wordt veel genoemd in de coalitieakkoorden (7.809x in 268 akkoorden). De term ouderenzorg komt daarentegen nauwelijks voor (22x in 20 akkoorden). De term jeugdzorg komt 517 keer voor in 184 coalitieakkoorden.

Schuldhelpverlening

De termen stelsel schuldhelpverlening, financiële redzaamheid, minnelijk traject, WSNP en saneringskrediet komen in het geheel niet voor in de coalitieakkoorden. Schuldhelpverlening komt 157 keer voor in 92 akkoorden.

Inburgering

De term inburgeringswet (10x in 10 akkoorden) komt een enkele keer voor in de akkoorden en taaltraining in geen van de akkoorden.

Verwachtingen kiezers (onderzoek maart 2022)

Uit 'Een onmogelijke opdracht?', onderzoek gemeenteraadsverkiezingen I&O Research en Berenschot, 4 maart 2022:

- Zorg is een minder belangrijk verkiezingsthema. Zorg voor ouderen (Wmo), jongeren (jeugdzorg) en mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt (Participatiewet) staat niet in de top 5 van onderwerpen die inwoners voor de gemeenteraadsverkiezingen belangrijk vinden.
- Betere Wmo-zorg, jeugdzorg en schuldhulpverlening blijven een aandachtspunt voor gemeenten. Het merendeel van de Nederlanders die zorg een belangrijk onderwerp vinden, vindt het belangrijk dat de gemeente zich inzet voor betere zorg voor ouderen (huishoudelijke hulp, aanpassingen aan het huis, vervoer), betere zorg voor hulp voor jeugd met psychische problemen en betere ondersteuning van mensen en gezinnen met armoede en schulden.
- Verwachting van de kiezers is dat dit een beleidsveld is waar gemeenten een grote vinger in de pap hebben. Het merendeel van de Nederlanders (64%) denkt dat gemeenten volledig of grotendeels over de zorg voor jongeren en ouderen gaat. Ruim een kwart denkt dat de gemeente hier ten dele over gaat.
- Bezuinigen op zorg is geen populaire optie. Verhogen van de belastingen voor bekostiging van zorg ook niet. Bijna niemand (9 tot 11%) vindt dat er mag worden bezuinigd op zorg voor ouderen en jongeren. Aan de andere kant zijn Nederlanders grotendeels niet bereid meer belasting te betalen om de zorg op peil te houden.

Analyse

- Het thema zorg komt het meest voor in de coalitieakkoorden van 2022, evenals in 2018. Het blijft dus een thema waar gemeentebesturen sterk op in willen blijven zetten.
- Tegelijkertijd lijkt het erop dat veel andere thema's uit het sociaal domein, zoals re-integratie, schuldhulpverlening, inburgering en de financiën van het sociaal domein niet of nauwelijks aandacht krijgen in de akkoorden. Dit sluit aan bij het kiezersonderzoek van maart dit jaar, waaruit naar voren kwam dat zorggerelateerde thema's voor hen minder belangrijk zijn.

9. Preventie

Het woord 'preventie' wordt in een brede context gebruikt in coalitieakkoorden

In de coalitieakkoorden wordt het woord preventie gebruikt voor diverse thema's en activiteiten. Deze thema's zijn met name gerelateerd aan de taken van de gemeente, zoals veiligheid, armoede en jeugdhulp. Het kan ook gaan over een verbinding met thema's die niet onder verantwoordelijkheid van de gemeente vallen, zoals medische gezondheidszorg. In dit geval zijn de doelen en activiteiten vaak abstracter beschreven.

Thema's waarbij gesproken wordt over preventie zijn bijvoorbeeld:

- Onbegrepen gedrag
- Suïcidepreventie
- Sport
- Sekswerkers
- Armoede
- Eenzaamheid
- Afvalpreventie
- Drugs
- Jeugdhulp
- Bewegen en valpreventie
- Gezondheid
- Brandpreventie
- Buurtpreventie

De activiteiten die vallen onder preventie zijn ook divers:

- Ontwikkeling van buurthuizen
- Wijkgerichte aanpak
- Stimuleren van kinderen om lid te zijn van een (sport)vereniging
- Taalhuis waar je leert om je beter te redden met taal
- Dagontmoeting voor ouderen gerund door vrijwilligers
- Betere afspraken met zorgpartijen
- Voorlichting op scholen over schuldhulpverlening
- Betere zichtbaarheid wijkagent
- Versterken van de sociale basis
- Groene woonomgeving faciliteren
- Ondersteuning van sportverenigingen
- Stimuleren van buurtpreventiegroepen

Verwachtingen kiezers (onderzoek maart 2022)

Dit thema werd niet specifiek genoemd door kiezers in het onderzoek dat we voorafgaand aan de gemeenteraadsverkiezingen hebben uitgevoerd.

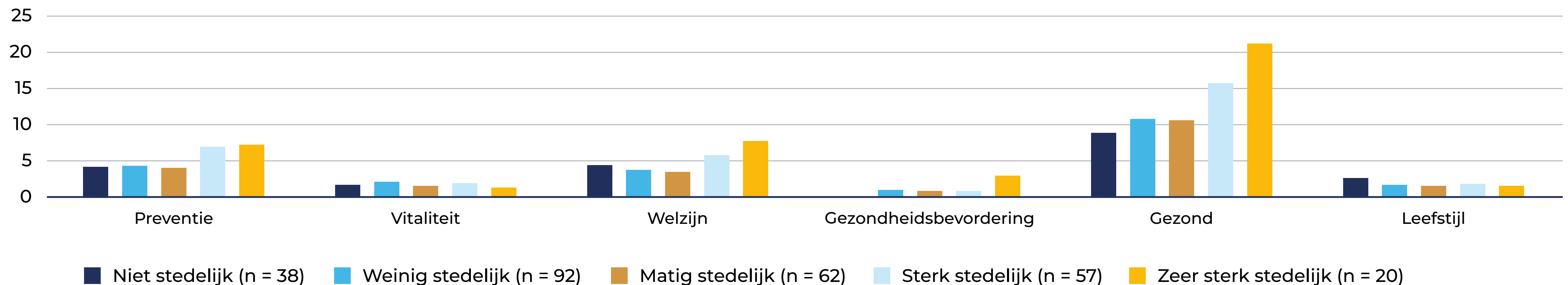

PREVENTIE

Bevindingen coalitieakkoorden 2022, n=269 (I)

- De algemene termen ‘gezond’, (264x in 269 akkoorden) ‘preventie’ (249) en ‘welzijn’ (216) komen in veel coalitieakkoorden voor.
- De termen ‘vitaliteit’ (77), ‘gezondheidsbevordering’ (9) en ‘leefstijl’ (100) worden minder gebruikt dan ‘preventie’, ‘welzijn’ en ‘gezond’.
- Voor ‘bewegen’ en ‘beweging’ zijn relatief veel resultaten (respectievelijk in 192 en 148 akkoorden), maar deze termen worden ook veel in een andere context gebruikt, bijvoorbeeld mobiliteit.
- Roken komt van de gekozen sleutelwoorden voor de thema’s uit het preventieakkoord (overgewicht, bovenmatig alcoholgebruik en roken) veruit het meeste terug in de coalitieakkoorden (361x in 176 akkoorden).
- De meeste resultaten voor sleutelwoord ‘gezond’, toenemend met de mate van stedelijkheid van gemeenten.
- Voor ‘bewegen’ en ‘beweging’ zijn ook veel resultaten (gemiddeld 2,54 en 1,29 keer per akkoord), maar deze termen worden ook veel in een andere context gebruikt.

Gemiddeld aantal resultaten voor overkoepelende termen rondom preventie

Bevindingen coalitieakkoorden 2022, n=269 (II)

In 93% van de geanalyseerde coalitieakkoorden wordt gesproken over 'preventie'. In sterk en zeer sterk stedelijke gemeenten is dit relatief vaker en meer. Ook andere woorden komen over het algemeen vaker voor in sterk en zeer sterk stedelijke gemeenten (bijvoorbeeld 'gezond' en 'welzijn').

Tussen provincies zijn de trends in het gebruik van sleutelwoorden erg uiteenlopend. Waar sommige sleutelwoorden in bepaalde provincies meer gebruikt worden, is het beeld voor andere sleutelwoorden weer heel anders. Daarom is er geen duidelijke trend in de analyse van (verschillen tussen) provincies gevonden.

In slechts 15% van de geanalyseerde coalitieakkoorden wordt er over een preventieakkoord geschreven. Dit terwijl veruit de meerderheid van gemeenten een preventieakkoord heeft gesloten.

Van de thema's uit het preventieakkoord is er veruit de meeste aandacht voor roken, in vergelijking met alcohol en overgewicht. Op het thema overgewicht worden de termen 'bewegen' en 'beweging' wel vaak genoemd, maar met verschillende betekenissen.

In de coalitieakkoorden wordt preventie vaak beschreven in de context van veiligheid, en bestaanszekerheid of het sociaal domein. Dit komt overeen met gemeentelijke taken. Verbinding van preventie met gezondheid en ziekte komt relatief weinig voor en waar dit wel voorkomt, gaat het om meer abstracte doelen en activiteiten.

Ook zien we dat er veel verschillende termen worden gebruikt voor het thema preventie, bijvoorbeeld welzijn, gezondheidsbevordering en vitaliteit. Voor elk van dit soort sleutelwoorden is de lijst met gemeenten met de meeste zoekresultaten anders.

Analyse

- In de coalitieakkoorden wordt het woord preventie gebruikt voor diverse thema's en activiteiten. Deze thema's zijn met name gerelateerd aan de taken van de gemeente, zoals veiligheid, armoede en jeugdhulp. Het kan ook gaan over een verbinding met thema's die niet onder verantwoordelijkheid van de gemeente vallen, zoals medische gezondheidszorg. In dit geval zijn de doelen en activiteiten vaak abstracter beschreven.
- De meeste resultaten zijn er voor het sleutelwoord 'gezond', wat toeneemt met de mate van stedelijkheid van gemeenten. Dit woord komt in 264 van de 269 gemeenten voor, maar wordt soms in een andere context dan biologische gezondheid gebruikt.
- Roken komt van de gekozen sleutelwoorden voor de thema's uit het preventieakkoord (overgewicht, bovenmatig alcoholgebruik en roken) veruit het meeste terug in de coalitieakkoorden.
- Zoals te verwachten is, is preventie een belangrijk thema bij de grote gemeenten. Er is echter ook een aantal kleinere gemeenten waar preventie een belangrijk onderwerp is, zoals Nissewaard, Horst aan de Maas, Eijsden-Margraten en Maashorst. De term komt wel terug in verschillende betekenissen. In het coalitieakkoord van Nissewaard gaat het dan onder meer om preventie van ondermijning, buurtpreventie, preventie ten behoeve van zelfredzaamheid van inwoners, preventie ten behoeve van een schone en veilige gemeente en het voorkomen van overlast en criminaliteit, preventie ten behoeve van het voorkomen van schulden en andere problematiek in het sociaal domein (vroegsignalering).

10. Mobiliteit

Autoluwte

Collegieakkoorden in Zuid-Holland en Zeeland gaan veel in op het thema autoluwte, terwijl hier in Gelderland juist heel weinig aandacht aan wordt besteed. Binnen zeer sterk stedelijke gemeenten wordt logischerwijs veel meer over autoluwte geschreven; binnen weinig stedelijke gemeenten is dit veel minder aan de orde. Zeer stedelijke gebieden ervaren meer overlast (zowel qua uitstoot, verkeers(on)veiligheid, doorstroming en ruimtegebruik). Faciliteiten in weinig stedelijke gebieden liggen verder uit elkaar, waardoor men meer afhankelijk is van de auto. Redenen om plekken autoluw te maken, worden in de volgende quote mooi samengevat:

“We gaan door met het autoluw maken van ons centrum, zodat dit een aantrekkelijke, bruisende, hoogstedelijke én groene plek wordt” (coalitieakkoord Eindhoven).

Duurzame mobiliteit

Uit de analyse omtrent dit thema kan worden opgemaakt dat vooral West-Nederland veel met het thema duurzame mobiliteit bezig is. In Noord- en Zuid-Holland komt dit thema zowel relatief als in absolute aantallen vaak terug in coalitieakkoorden. Ook in Groningen wordt dit vaak genoemd. Bovendien is dit thema vooral aanwezig in zeer sterk stedelijke gebieden, terwijl het in weinig of niet-stedelijke gebieden niet vaak aangehaald wordt. Dit kan komen doordat, door de grote hoeveelheden verkeer, men meer last heeft van uitstoot in stedelijke gebieden en de directe noodzaak voor verduurzaming meer aanwezig is.

“We bevorderen duurzame mobiliteit (en daarmee CO2-reductie)” (coalitieakkoord Maasgouw).

Laadpalen

Coalitieakkoorden in heel Nederland besteden aandacht aan laadpalen. In sterk stedelijke gebieden wel significant meer dan in weinig stedelijke gebieden. Dit is onder andere te verklaren doordat hier meer behoefte is aan publieke laadpalen. In weinig stedelijke gebieden zullen meer mensen de beschikking hebben over een privé-laadpaal op een oprit. Opmerkingen in coalitieakkoorden betreffen ook vooral publieke laadpalen, zoals onderstaand voorbeeld laat zien:

“Het verdubbelen van het aantal publieke laadpalen voor elektrische auto's in de wijken en buurten” (coalitieakkoord Hilversum).

Smart mobility (slimme mobiliteit)

Het thema smart mobility lijkt grotendeels uit coalitieakkoorden verdwenen te zijn. Het begrip, of een vergelijkbare term, wordt nauwelijks genoemd in akkoorden. Dit kan passen bij de fase waarin smart mobility inmiddels is beland, waarbij de tijd van pilots en experimenten grotendeels voorbij is en men werkt aan grootschalige implementatie. Hiervoor is inzet nodig die de capaciteit van veel gemeenten overstijgt.

“Als laatste experimenteren we met slimme en duurzame vormen om mobiliteit van inwoners en bezoekers te vergroenen en te verbeteren (smart mobility)” (coalitieakkoord Steenwijkerland).

Verwachtingen kiezer

Uit het onderzoek naar de verwachtingen van de kiezer komt naar voren dat het thema ‘verkeer, parkeren en bereikbaarheid’ (onderdeel van het bredere thema mobiliteit) op nummer 11 staat in de lijst van belangrijkste onderwerpen. 83% van de kiezers denkt dat de gemeente over dit thema gaat.

Analyse

- Het thema mobiliteit is een belangrijk onderwerp in coalitieakkoorden van sterk en zeer sterk stedelijke gemeenten. Dit type gemeenten ziet mobiliteit steeds meer als een verdeelvraagstuk, waarin mobiliteit concurreert om de ruimte met onder meer leefbaarheid en veiligheid.
- Ook in kleinere en landelijke gemeenten staat (duurzame) mobiliteit op de agenda, maar de urgentie om te handelen is kleiner.

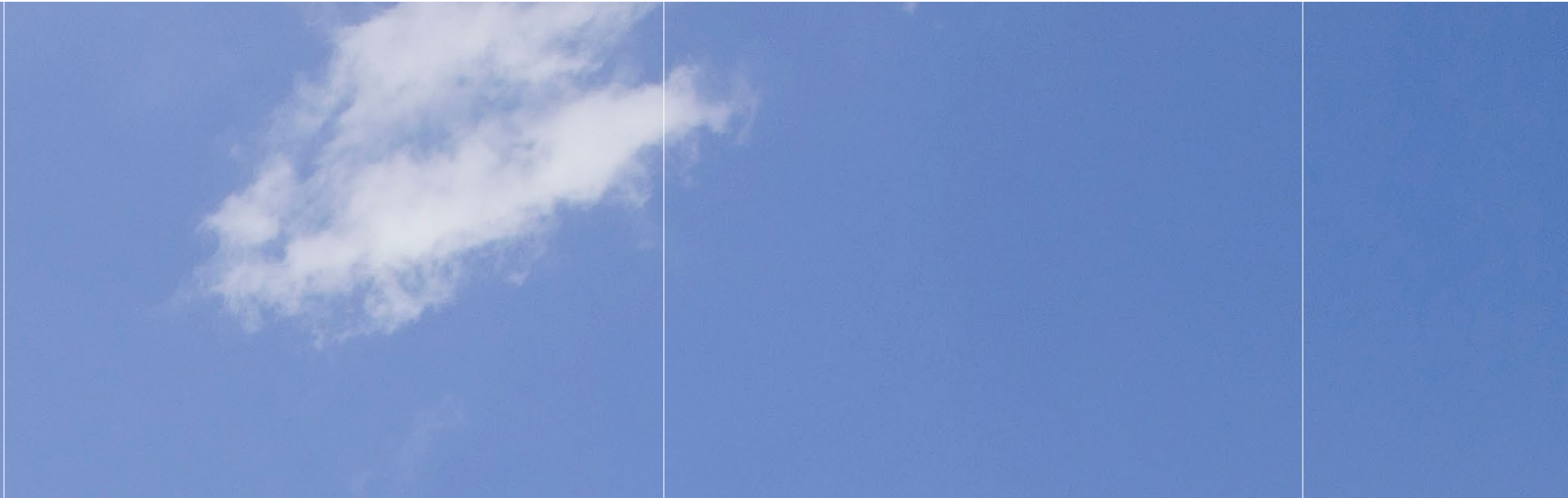

11. Nederland in crisis?

Tot slot gaan we in op de vraag in hoeverre de actuele crisissen waar Nederland op dit moment mee te maken heeft, terug te vinden zijn in de akkoorden. De analyse op woorden die hieraan gerelateerd zijn, levert het volgende beeld op (zie tabel hiernaast).

Woord	Aantal maal gevonden	In aantal akkoorden
Crisis	448	151
Oorlog	192	115
Tekort	243	120
Personeelstekort	34	26
Corona	519	179
Stikstof	169	83
Boer	269	108
Coronacrisis	159	83
Wooncrisis	23	14
Energiecrisis	19	13
Klimaatcrisis	44	24
Stikstofcrisis	8	8

B

Europa

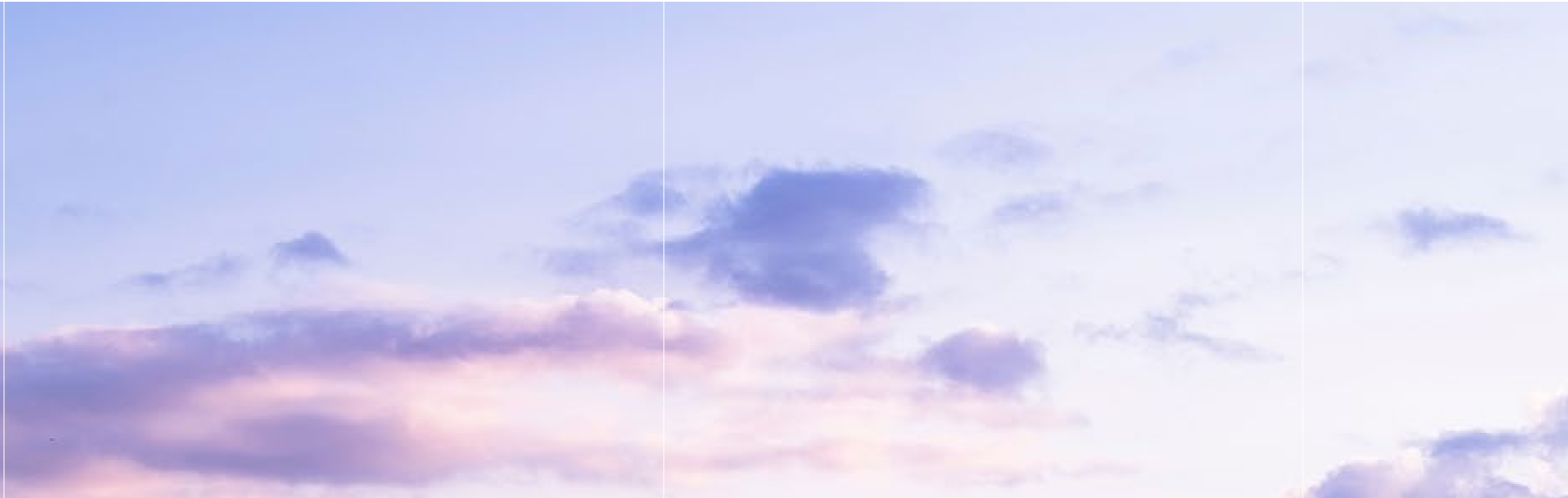

Aandacht voor Europa

- Hoewel een groot deel van onze wet- en regelgeving uit Europa komt, is er toch beperkt aandacht voor in de coalitieakkoorden: slechts in 61 (van de 269) komt Europa voor. De term EU komt in zijn geheel niet voor.
- De meeste aandacht voor Europa is in de akkoorden van Eindhoven en Súdwest-Fryslân (beide 7 keer) en Urk 5 keer.

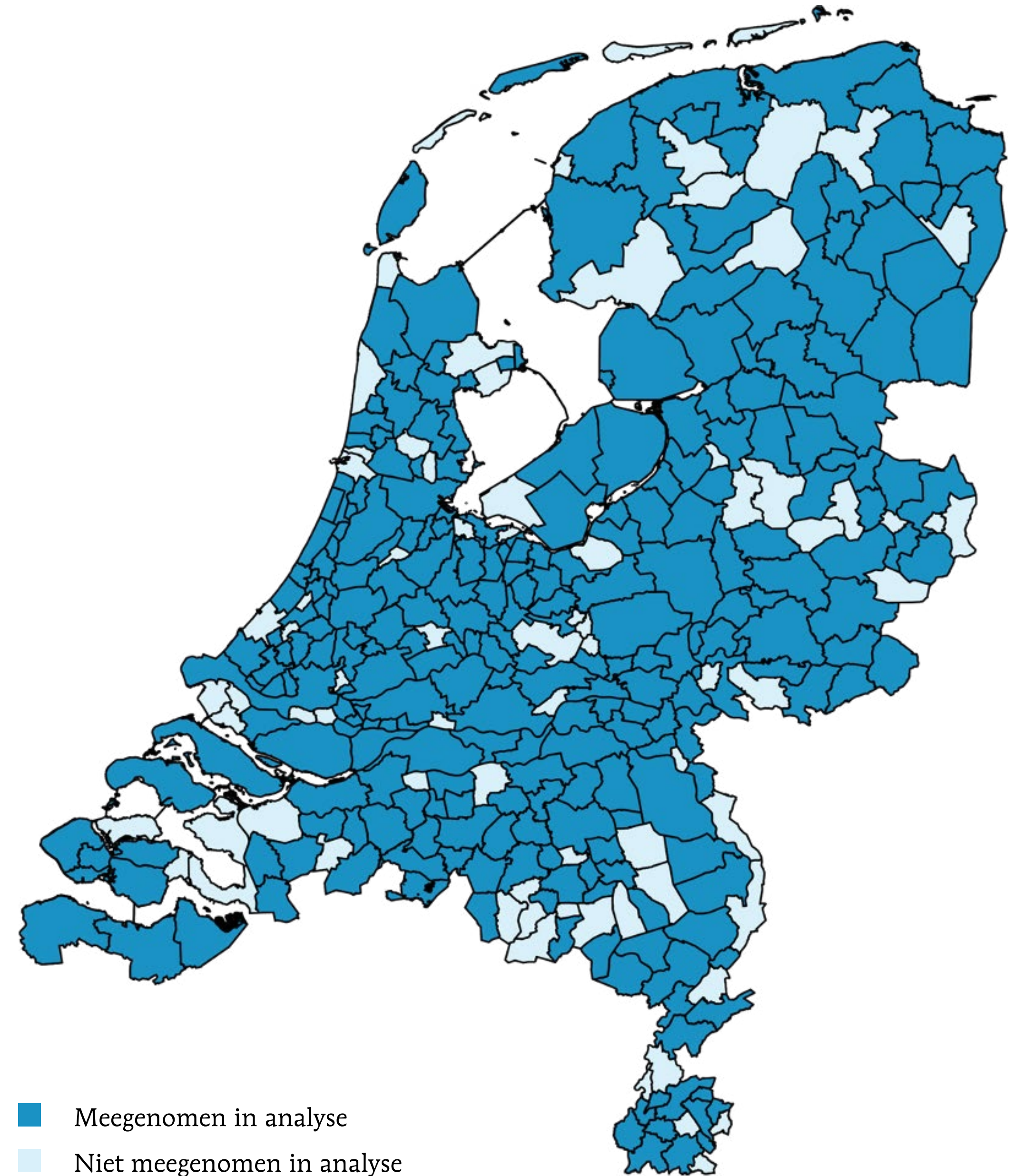

Verantwoording

Representativiteit

- 269 van de 345 coalitieakkoorden zijn door ons geanalyseerd.
- Deze akkoorden waren representatief betreffende grootte en ligging, zie bijgaande kaart.
- Naast de term 'coalitieakkoord' heet dit document ook wel 'raadsprogramma', 'raadsagenda', 'bestuursakkoord', 'hoofdlijnenakkoord', 'samenwerkingsakkoord' of 'coalitieconvenant'.

Tekstanalyse

- Geanalyseerde woorden zijn een combinatie van generieke woorden en woorden specifiek aangeleverd door domeinexperts binnen Berenschot.
- Het gebruikte script (een geautomatiseerde zoekmachinetoel voor tekstmining) zoekt op woorden door alle coalitieakkoorden heen.
- Kwantitatieve analyses hebben een risico niet volledig te zijn, vanwege vergelijkbare woorden die net anders gespeld zijn in de akkoorden. Ook kan één woord meerdere betekenissen hebben, zoals het woord 'preventie'. De resultaten zijn daarom door domeinexperts van Berenschot gecheckt op hoe logisch de resultaten zijn.

Berenschot

Berenschot

www.berenschot.nl

linkedin.com/berenschot

GRONDLEGGERS VAN VOORUITGANG